

Լեռան տանձ

հեղինակ՝ Հակոբ Մնձուրի

Այս ամենը՝ տղաքը մինչև Գինինա, լեռան տանձ պիտի ուտենք ըսելով,
տանողը Ղինճին Գաբոն եղավ:

Տղաքը, ամեն օրվան պես, ցերեկվան ճաշերնին գացին կերան ու եկան: Կալերը
պարպվեր էին. կոթինքը, տեղտեղ մնացած հողերը, ավազը անգամ ավլեր, տարեր
էին, մեջը ցորեն կըլլա, հավերը կպճռքեին, կուտեին ըսելով: Տղաքը պիտի խաղային:
Ոմանք «քոնա» ուզեցին, ուրիշներ՝ «գալիպարան»: Երբ Գաբոն Բեկցի մամուն
Դավիթին հետ եկավ՝

— Տղաք,— ըսավ,— ո՞վ մեզի հետ կուգա լեռան տանձ ուտելու՝ Գինանա լեռ:
Շատ հեռու չէ՝ հոսկե մինչև Ապուգտայի մեր գեղին արտերը : Այնչափ անգամ չէ:
Հոսկե մինչև վերի Չայլուն կա ու չկա: Իրիկուն չեղած՝ նորեն մեր տուններն ենք: Տասը,
տասներկու ծառ կա: Գինանցոց տղաքը մեզի ըսին: Տանձերը թափեր են ծառերուն
տակը: Ոչ ուտող կա, ոչ ալ՝ ժողվող: Անանկ հասունցեր են, որ վրան ելլել, թոթվելու
գործ չկա: Իրենք իրենցմե փրթափրթ կթափին, վար կիյնան: Մեղը եղեր են, մեղը: Տեր
չունին, ըսին: Կերեք, որչափ կրնաք: Կուզեք ժողվեցեք, տուն տարեք: Մարդ բան
չըսեր:

— Դուք գաք, չգաք, մենք երկուքս կերթանք,— ավելցուցին:

— Ես կուգամ,— ըսավ Եսիկանց Թորոսը, Գաբոյին խոսածներեն ոգևորվելով:

— Ես ալ կուգամ,— ըսավ Ավետենց Մկրրչը:

— Մենք ալ կուգանք,— գոչեցին, տասներեք տղա էին, ամենքը միասին՝ ոտքի
ելլելով: Մեջերնին երկուքը պզտիկ էին, մյուսներուն պես կապույտ կտավե շալվար ու
սալթա չէին հագեր դեռ, իրենց մայրերուն կարած ենթարիով էին:

— Մենք ալ ձեր հետ կուգանք,— ըսին,— մենք չենք հոգնիր, ձենե աղեկ
կըլլենք:

Գաբոն չուզեց, որ տուներուն լուր տային: Թող չգիտնային: Կըլլա, որ
կարգիլեին, չէին ձգեր երթալու: Ինք ու Դավիթը առջևեն, խումբով Վերի Լեղաղբյուր
իջան: Մարդ չկար: Արտքաղեն հետո ո՞վ կըլլար հոն: Ճակատի մեծ ու երկու կողմի

երկու փողրակներեն ջուրերը ի՛նչ ուժգնությամբ կնետվեին երեք կարգի երեքական գուռերուն մեջ, անոնցմե ալ՝ ձորը, հոնկե ալ՝ ո՞ւր կերթային, ո՞վ գիտեր:

— Տղաք, մինչև Գինանա՝ ճամբան ջուր չկա, գիտցած եղեք,— ըսին Գաբոն ու Դավիթը:

Թող չըլլար: Տղաքը մոտեցան փողրակներուն, խմեցին ու խմեցին, լեղիմեղի, ինչ կուզեր ըլլար. քիթերնեն, բերաններնեն դուրս հորդելու աստիճան՝ փորերնին ջուրով լեցվեցան, տավուլ դարձան: Վրագլուխնին ալ ջուրերեն ցայտքերեն խխուռ եղան, բայց ամառ էր դեռ, կչորնային:

Շատերը մեկ անգամ խմելէն չգոհացան, քիչ եկավ, նորեն ծարավցան, նորեն խմեցին, հակառակ Ավետենց Մկրրչին ազդարարության.

— Տղաք, մի խմեք, լեղի ջուր է, ներսիդինիդ կփրփրի, բերանիդ կչորնա:

Գաբոն ու Դավիթն ալ խմեցին: Ո՞վ մտիկ կըներ Մկրրչին ըսածներուն:

Դաշտ ելան: Հուլիսի պես տաք կըլլար: Քաղված արտերուն խոզաններուն դեղինը արևին ճառագայթներեն՝ խողտացուց ամենուն աչքերը: Ճը՛ռռ... Ճը՛ռռ... Ճը՛ռռ... կկանչեին ծղրիթները դաշտին բյուրավոր անկյուններեն ու ամեն քայլափոխի՝ մարախներ կցատկտեին խումբին առջևեն:

— Ծօ՛...— պռռաց Արսենը:

— Ի՞նչ կա,— հարցուցին տղաքը:

— Սունկ մը, սունկ մը բուսեր է արտին թումբը, չէ՞ք տեսներ:

— Ան սունկ չէ, քար է, ճերմակ քար մըն է,— ըսին տղաքը, չհավատալով:— Ամառը սունկ կըլլա՞, սունկը գարունը կըլլա:

— Չքալէ՞ք, ծո՛ւ,— պռռաց Գաբոն՝ հրամայող շեշտով մը, երբ ետին դարձավ ու տեսավ, որ տղաքը կեցեր են ու կվիճաբանին:

Մինչև լեռանը փեշը վազեց Արսենը: Չէր սխալած: Իրավցնէ՛ սունկ մըն էր, նուրբ ու երկայն ցողունով մը, որ, տեղը ջրուտ ըլլալուն՝ ինչպէ՛ս թէ բուսեր էր, զգուշությունով մը, որ չփշրվի, բերավ ու ամենուն ցուցուց:

Ճամբան շատ փոշոտ ըլլալուն՝ տղաքը խոզաններուն մեջէն քալեցին, ցրված խումբերով: Տեր Գենարին արտին մեջ Օհանը աղվոր բիր մը գտավ: Ամենքն ալ ուզեցին, որ իրենց տար, բայց Օհանը կուտա՞ր, ինք պիտի գործածեր: Արտի մը մեջ ալ այդ առտու իրենցմե առաջ նստող ու ճաշողներ եղեր էին, նետված սոխի կեղևներեն ու մնացորդներեն կհասկցվեր: Քովն ալ ծխախոտի տուփ մը մոռցեր էին,

մինչև կափարիչը ծխախոտով լեցուն, սիկարի թուղթով, արեթով, կայծքարով, հրահանով միասին: Առաջին տեսնողը Նշանը եղավ: «Պապուս կտանիմ» ըսավ ու առավ: Բայց տղաքը կթողէ՞ ին իրեն, որ պապուն տաներ: Ամենքը հավաքվեցան, տուփը քաշեցին ձեռքեն ու բացին: Ճիկառաներ փաթեցին, հրահանով վառեցին ու ծխելով քալեցին: Ու պարպված տուփը Նշանին տվին, որ ինչ կուզեր՝ ըներ:

— Տղաք,— ըսավ Ավետենց Մկրրչը,— կուզե՞ք, որ երթանք ու ծառերուն տակը տանձ չգտնենք:

— Հայտի պե,— ըսին ամեն կողմեն, ու ասանկ ենթադրության վրա խորհիլ անգամ չուզեցին:

Անկյունադարձե մը Գինանա լեռը ու տանձերու ծառերը երևցան: Ոգևորվեցան: Ինչպե՞ս պիտի ուտեին, անգամ մը որ՝ հոն հասնեին: Բայց դեռ շատ քալել պետք էր: Իսկ ամենքը ծարավցած էին, կայրեր ներսիդինին, կպապակեին: Լեղաղբյուրի ջուրը ըրավ այս ծարավությունը: Ի՞նչ անխելքություն ըրին ու խմեցին:

— Տղաք, ես ծարավութենես կմեռնիմ,— ըսավ Սլոյենց Վարդանը,— ալ չեմ կրնար քալել: Ես Քարսաղբյուր պիտի իջնամ ու կուշտ ու կուռ մը խմեմ, ինչքան հեռու կուզե ըլլա: Ես կերթամ:

— Շատ կուշանանք,— ըսավ Գաբոն:

— Թող ուշանանք,— պատասխանեց,— տասնրհինգ հոգի ենք, ինչե՞ն պիտի վախնանք: Հուճկում կուտենք մեզի ծուռ նայողը:

Ո՞վ, որը՞ ծարավ չէր տղոցմեն: Ամենքը, քալելով չէ՛ վազելով, Քարսաղբյուրի ձորը իջան, որ մութ, կապարագույն ժայռերու մեջեն երկու տեղե, երկու ակերե կբխեր: Ափով պետք էր որ խմեին: Ափով ինչքա՞ն ջուր կխամվեր, որ գոհացներ իրենց ծարավը: Պառկեցան իրենց փորերուն վրա՝ ակերուն բոլորտիքը, ու՝ խմեցին ու խմեցին, ու խորունկ օ իս մը քաշելով, խմողը լեռը ելավ, ծառերուն ուղղությունովը:

Մկրրչին խորհրդածությունը ճիշտ ելավ: Տանձ չկար՝ ոչ գետինը, ոչ ծառերուն վրա: Թող չորցած մը, փտած մը ըլլար, թող կեսը կերված մը, նետված մը ըլլար, թող քարտանձ մը ըլլար: Այծերուն աղբեն, սև սպլտուրներեն գատ՝ բան չէր երևնար ծառերուն տակը:

— Աստ՞նց համար մեզ մինչև հոս բերիր, Ղլնճին տղան: Աստ՞նք են տանձերդ,— ըսին տղաքը Գաբոյին: Ու հայհոյեցին:

— Գինանցոց ջան ձագերը մեզ խաբեցին, որքան հայհոյեք՝ իրավունք ունիք,— ըսավ Գաբոն:

Իրիկուն եղավ: Արևը մարեցավ Ուրանիկի լեռներուն ետին:

— Հիմա ինտո՞ր գյուղ պիտի դառնանք, աստոր վրա խորհինք,— ըսին ամենքը:

— Շուտ հասնելու համար՝ լեռներեն, աճեք, չե՞նք կրնար երթալ,— ըսին քանի մը հոգի:

— Ճամբա չես գիտեր՝ ինտո՞ր կերթաս,— պատասխանեցին:

— Հիմա գյուղը, մեր տուները ի՞նչ կըլլան մեզի համար՝ որ ուշացանք,— ըսին:

Ջորիի մը վրա նստած ջորևոր մը, կզկալ մը, այսինքն՝ մորուսավոր մը, եկավ, ու տղոց բազմության վրա նայելով, զարմացավ:

— Ալլա՛հ, ալլա՛հ, այսչափ տղաք, գիշերով, այս լեռան գլուխը, այս ծառերուն տակ եկեր եք, ի՞նչ կընեք, չոճուխլար, դուք ո՞րտեղացի եք:

— Մենք թեղուտցի ենք,— ըսին և՛ ինչու ու ինչպես հոս գալերնին պատմեցին:

Ղաֆուտցի էր, դզլպաշ էր կզկալը:

— Ձեր մեջ հեշ խելք ունեցող մը չկա՞,— ըսավ,— Ղաֆուտին, Թափուտին, Գինանային, երեք գյուղերուն չոպանները ամեն օր հոս են, տանձ կթողո՞ւն աս ծառերուն վրա: Եվ թե՛ լեռներն մի երթաք, ճամբա չեք գիտեր, գիշերով ինտո՞ր կերթաք: Մեղք եք, մեկ տեղերնիդ՝ կիյնաք, կկոտրեք, դուք նորեն ձեր ճամբովը գացեք:

Տղաքը նորեն իրենց եկած ճամբան իջան, քալեցին ու քալեցին, և ի՛նչ արագարագ, գյուղ հասնելու համար: Ամենեն պզտիկները անգամ՝ Եսիկանց մեկալ տանը ճանոն, Եշտենց Ադան, Պետենց Պեկոն, տասը տարեկան ալ չկային, ոտքերնին ալ կոշիկ չկար, չլլներովը էին, չլլները ձեռքերնին առին, բուճերով՝ այսինքն գուլպաներով, մեծերեն աղեկ կքալեին:

Սուրբ Օհանին առջևն որ եկան, Թոսունենց Կողիկը դիմացնին ելավ, որ իր գյուղը կդառնար:

— Ծո՛, տղաք, ո՞ր էիք մինչև հիմա, ի՞նչ եղաք, ո՞ր մնացիք,— ըսավ,— գեղը ձեզի համար ելավ, ելավ ու իջավ, տակնուվրա եղավ: Գեղով ամենքը ոտքի վրա են, ոչ նստան, ոչ ճաշեցին. կնիկները «աս տղոցը գլխուն փորձանք մը եկավ անպատճառ» ըսելով կծեծկվին, կուլան ու կողբան ձեզի համար: Երկու Արմտանները, Ապուշտան, Ջնգնուտը, երկու Աղըլտերենները, երկու Չայլունները, Ուրանիկը, Ղարապապան, Ղարակապանը, ալ աշխարհքը տեղ չձգեցին ու մարդ

դրկեցին, ուր գացին՝ «հոս չկան, չգիտենք» ըսին: Մեկերնիդ առաջ վազեցեք, լուր տարեք գյուղը, ըսեք, թե՛ հոս ենք, կուգանք ամենքս ալ:

— Տղաք, փառավոր ծեծ մը պիտի ուտենք գեղեն այս գիշեր,— ըսավ Ավետենց Մկրրչը:— Ամենեն փառավորը քուկդ է, Ղլնճին տղան:

Գարոն գլուխը փարտեց.

— Հը՛, հը՛, — ըրավ:

— Հը՛ հըդ՛ ի՞նչ է,— շարունակեց Մկրրչը,— Կեռո Գևորգը, Հայթան, Շերպեթենց Մքայելը՝ դուք ժողովուրդը դռները ձգեցիք, ըսեն ու ծեծեն նե՛ ի՞նչ պիտի ընես, ի՞նչ պիտի ըսես, ծո՛:

— Մեկ մը որ՛ չքալեցին, պիտի ըսեմ: Լեղաղբյուրը կեցան, ջուր խմեցին, «նորեն ծարավցանք» ըսին, ելան մինչև Քարսաղբյուրը գացին, ջուր խմեցին, ճամբտին կեցան: Անկե ետքը՝ թող չգային, պիտի ըսեմ, գոռո՞վ առի, հետս տարի: Ես ու Դավիթը պիտի երթայիք: Իրենք ալ ոտքի ելան, հետերնիս եկան: Մենք ի՞նչ ընենք: Ես հոս հանցանք ունի՞մ, պիտի ըսեմ:

— Լեռան տանձին տեղ ծեծը ուտենք տե, քեզի ալ՝ «մեջերնին մեծը դուն էիր, աս պզտիկներուն երկու տարիքն ունիս» ըսեն, դուն նորեն՝ լեզվիդ տուր: